

**Oponentský posudek habilitační práce Mgr. Martina Boszoráda, PhD. *Od arcitextu k pop-
textu: Arcinaratívy, populárna kultúra a estetika Nitranskej školy obrátená k životu 2.0***

**(habilitační řízení pro obor Estetika, konané na Filozofické fakultě Univerzity Konštantína
Filozofa v Nitře)**

Rukopis, který dr. Boszorád předložil jako podklad pro habilitační řízení, nabízí soubor deseti dílčích sond, sjednocených tezí o průběžném a postupném vývoji zkoumaných entit od jejich arcitextové podoby ve starověkých mýtech či jiných raných kulturních obdobích, až po jejich nejsoučasnejší podobu v různých médiích a druzích umění v rámci populární kultury; tyto nejsoučasnejší podoby nemusejí být nutně významově nejkomplexnější či nejhlubší, ale zjevně vyzařují velký socio-kulturní vliv a dopad.

Danou tezi vnímám jako podloženou a oprávněnou, navíc i výkladově nosnou. Umožňuje dát stranou problematické, byť v tradici přežívající členění kulturních produktů podle příslušnosti do sféry „vysokého“ a „nízkého“ umění. Eliminací této historicky konstruované bariéry vznikají nové, produktivní a dosud v tomto nastavení neprozkoumané materiálové složky – např. postava dvojníka u E. T. A. Hoffmanna, Edgara Allana Poea, Fjodora Michajloviče Dostojevského či Roberta Louise Stevensona, aniž by jejich analýza odbíhala k neřešitelným sporům, zda Stevenson smí a může být ve stejné kategorii jako Dostojevskij. A analogicky je nová konceptualizace materiálu otevřená i vůči mediálním posunům; respektuje, že univerzálnější kulturní typus (topos, typ postavy, motiv), jako např. *femme fatale*, ve 20. a 21. století přirozeně přechází ze svého výchozího média (obvykle literatura) do médií jiných (film, televizní seriál či inscenace, komiks, rozhlasová dramatizace apod.), aniž by byl výchozí významové potenciál původního textu nevyhnutelně redukován a eliminován; chápe intermediální posuny i jako sféry významových aktualizací, přenastavených konfigurací a transferů stejně přirozených, jako jsou transfery ve smyslu překladů z jazyka do jazyka.

Práce je zakotvena v tradici Nitranské školy nejen deklarativním přihlášením se, ale především způsobem výkladu, který klade důraz na pragmatickou dimenzi se zohledněním recepčního horizontu díla jako klíčového faktoru, který určuje polohu a způsob pobytu díla v kulturním prostoru. Ostatně i analyzovaný materiál je členěn prostorově: analyzováno je deset typů narativních protagonistů či typů příběhu a teprve uvnitř kapitoly o každém z typů je zohledňována vývojově časová osa od výchozích provedení, zakládajících tradici, až po provedení soudobá.

Jakkoli vyčlenění oněch deseti postavových typů je zcela symetrické a typologicky dobře pochopitelné, jednotlivé kapitoly se někdy liší způsobem interpretačního uchopování jednotlivých typů. Některé nabízejí produktivní konceptuální rámeček a v něm potom nuancované souhrnné typologie, zatímco jiné jsou spíše jen komentovaných výčtem příkladů, aniž by se dobraly nějak konceptualizovaného jádra daného typu. Je to dáno celou řadou faktorů. Roli hraje už samotný typ materiálu – například kategorie dvojníka zjevně poskytuje mnohem vydatnější sféru, dostatečně různorodou, ale zároveň mající jakési společné jádro, než třeba kategorie hrdinského kolektivu, která se vyjevuje pouze vnějškovými a víceméně povrchními rysy. Na rozkolísanost má bezesporu vliv i rozptyl a

různorodost dosavadní odborné literatury; zatímco některé kategorie jsou tématem setrvalého a dialogicky rozvíjeného badatelského zájmu, jiné kategorie tematizuje dosavadní odborná literatura jen sporadicky; v takových případech i práce Martina Boszoráda ulpívá na přehledových charakteristikách a její dikce je nesena spíše výkonem rétorickým než interpretačním.

Práce se opírá o bohatou odbornou literaturu v několika cizích jazycích; pracuje se s literaturou relevantní, pro účely práce dobře vybranou. Naopak konkrétní citáty, jež dr. Boszorád z těchto sekundárních zdrojů překládá a do svého výkladu vkládá, někdy působí spíše jako ozdobný ornament a neformulují zásadní teze, typologie či podněty. To lze myslím doložit třeba na straně 60, kde se cituje z monografie Heather Braun *The Rise and Fal of the Femme Fatale in British Literature, 1790 – 1910* vcelku banální postřeh o tom, že trvalá záhadnost figury osudové ženy zvyšuje její integrální roli v kulturním narativu genderu, žánru a moci. Toto je myslím taková spíš východisková rétorická teze, že není nutné ji citačně přebírat, protože něco podobného asi napadne každého, kdo by se figurou osudové ženy zabýval. Je zřejmé, že účel kondenzovaného a přehledného, čtenářsky vstřícného textu neumožňuje, aby se věnovala důsledná pozornost využívaným odborným zdrojům (a aby se tedy posuzovalo a vysvětlovalo například to, v čem je Cooganovo pojetí superhrdinství odlišné od pojetí předchozích, třeba od po desetiletí notoricky citovaného pojetí Campellova); zároveň ale tento ohled a účel odbornou literaturu, na níž se odkazuje, od výkladu odstřihává a činí z ní onen již výše zmíněný ornament.

Volbou oněch deseti kategorií práce podnětně ověřuje a rozvíjí přístup, který se nemusí opírat o problematické kategorie žánrů; narativní půdorys apokalypsy či donchuánství se může projevat v celé řadě žánrů či vyprávěcích modů. Stejně tak se s použitou optikou dá odhlédnout od klasifikací mediálních (neřešitelné otázky typu, zda je filmová adaptace divadelní hry jenom a pouze filmem, anebo zda je čímsi na pomezí divadla a filmu). Zároveň ale volba krátkých, informačně kondenzovaných přehledových kapitol s sebou nese i další dílčí problematický rys: redukci materiálu v jeho vývojové škále a nuancovanosti. Výklad akcentuje díla, jež se nacházejí na obou pólech časové osy: arcitextové podoby, tedy „zakladatelské“ výchozí verze, které vytvářejí jedno či několik výchozích provedení dané kategorie, a poté naopak až verze nejsoučasnější, vstupující do domény populární kultury. Upozaděno je pak ale nutně celé dění, jež se na ose mezi oběma póly často v rozmezí dlouhých staletí odehrálo. Někdy jsou letmo do výkladu uvedena alespoň stěžejní díla z téhož chronologické pozice uprostřed, ale často se celé toto vývojové dění ve výkladu zcela přeskakuje. Účel daného řešení je zřejmý: z hutných přehledových textů by se staly texty rozsáhlé a zahlcené. Zároveň ale akcentace začátků a konců, tedy arcitextů a pop-textů, nedává prostor pro uchopení kontinuity a postupného modifikování či variování. Proto i výklad výsledných pop-textů se nemůže opírat o všechny důležité předcházející provedení dané kategorie, byť třeba k některým z nich pootevírají dotčené pop-texty své intertextové vazby.

Poslední rys, který vnímám s určitými rozpaky, je závěr. Na jeho místě stojí „krátka poznámka namiesto záveru“, která je skutečně krátká a roli závěru plní spíš rétoricky. Přitom práce by si na závěr říkala o důslednější zformulování toho, co z takto koncipovaného výkladu vlastně

vyplývá, co se v něm ukázalo jako nosné a produktivní. Toho abstrahování je ponecháno zcela na čtenáři, což lze přijmout, ale jistou lítost, že se tohoto výkonu autor neujal, při tom budeme pociťovat.

Uvedené výhrady jsou vesměs dílčího, spíše debatního charakteru. Při hodnocení celku se domnívám, že předložený habilitační spis je zcela dostatečným výkonem a podkladem pro habilitační řízení. **Tímto tedy doporučuji předložený spis k obhajobě přijmout a na jeho základě udělit Mgr. Martinu Boszorádovi, PhD., titul docent.**

V Českých Budějovicích dne 24. 1. 2022

Prof. PhDr. Petr A. Bílek, CSc.,

ředitel Ústavu věd o umění a kultuře Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích,
profesor Ústavu české literatury a komparatistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy